

TÁC ĐỘNG CỦA MẠNG XÃ HỘI VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ ĐẶT RA ĐỐI VỚI CÔNG TÁC TUYÊN TRUYỀN PHÒNG, CHỐNG MA TÚY CHO HỌC SINH, SINH VIÊN

LÊ TÙNG HÙNG*

Ngày nay, việc sử dụng mạng xã hội ở Việt Nam đã trở thành trào lưu trong giới trẻ, nhất là học sinh, sinh viên. Đáng chú ý, đây được xem là không gian hoạt động mới của các loại tội phạm, đặc biệt là các tội phạm về ma túy. Bài viết phân tích thực trạng học sinh, sinh viên dùng mạng xã hội và công tác tuyên truyền phòng, chống ma túy cho học sinh, sinh viên, trên cơ sở đó, đưa ra những giải pháp nhằm góp phần nâng cao hiệu quả công tác giáo dục phòng, chống tệ nạn ma túy qua mạng xã hội cho học sinh, sinh viên thời gian tới.

Từ khóa: Mạng xã hội; phòng, chống ma túy; học sinh, sinh viên.

Today, the use of social networks in Vietnam has become a trend among young people, especially students. Notably, this is considered as a new environment for crimes, especially drug crimes. The article analyzes the current situation of students using social networks and the communication on drug prevention and control for students. On that basis, it offers some solutions to improve the effectiveness of education on drug prevention and control through social networks for students in the coming time.

Keywords: Social networks; drug prevention and control; students.

NGÀY NHẬN: 20/12/2023

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 10/01/2024

NGÀY DUYỆT: 16/02/2024

DOI: <https://doi.org/10.59394/qlnn.337.2024.773>

1. Thực trạng sử dụng mạng xã hội của học sinh, sinh viên

Theo số liệu thống kê của Tổ chức We Are Social (Chúng tôi là mạng xã hội), tính đến đầu năm 2023, Việt Nam là một trong những quốc gia phát triển internet nhanh trên thế giới, với hơn 77.93 triệu người sử dụng, tương đương 79,1% tổng dân số. Người dùng tại Việt Nam dành khoảng 6 giờ 23 phút để lướt internet, trong đó 55,4% thời gian sử dụng internet thông qua các thiết bị di động, điển

hình có 37 triệu người Việt sử dụng Facebook mỗi ngày, thời gian mỗi lượt truy cập trung bình 16 phút 58 giây; có 25,5 triệu người Việt Nam sử dụng Zalo mỗi ngày, thời gian mỗi lượt truy cập trung bình 3 phút 22 giây và có tới 64.4 triệu người trong độ tuổi từ 18 tuổi trở lên đang sử dụng các nền tảng mạng xã hội, chiếm tỷ lệ 89% so với tổng dân số từ 18 tuổi tại thời điểm được thống kê¹. Từ thống

* ThS, Học viện Chính trị Công an nhân dân

kê của Bộ Thông tin và Truyền thông cho biết, hiện nay, Việt Nam là quốc gia đứng thứ 12 thế giới về tỷ lệ tăng trưởng người sử dụng mạng xã hội: tính đến tháng 6/2023, Việt Nam có tới hơn 70 triệu người dùng mạng xã hội, trong đó Facebook (91,6%), Zalo (90,1%), TikTok (77,5%), Facebook Messenger (77%) và Instagram (55,4%)².

Mạng xã hội được xác định là một nhân tố tác động lớn đến các khía cạnh đời sống, nhận thức của đại bộ phận sinh viên. Kết quả khảo sát từ 26.331 sinh viên cho thấy, gần như tất cả sinh viên đều sử dụng Facebook và Zalo với tỷ lệ rất cao (97,8% và 97%). Ngoài Facebook, Zalo, Instagram và Tiktok cũng là hai dịch vụ mạng xã hội được sinh viên sử dụng nhiều với tỷ lệ lần lượt là 84,7% và 85,6%. Xu hướng của sinh viên thường dùng cùng một lúc nhiều dịch vụ mạng xã hội khác nhau. 85,1% sinh viên lựa chọn “lên mạng xã hội” là việc họ làm hàng ngày³.

Bên cạnh vai trò tích cực không thể phủ nhận của các phương tiện truyền thông, internet và mạng xã hội hiện nay trong việc thực hiện chức năng truyền tải thông tin và phản biện xã hội thì internet và mạng xã hội vẫn đang có tác động tiêu cực đến thanh thiếu niên, học sinh, sinh viên. Đây được xem là không gian hoạt động mới của các loại tội phạm, trong đó có tội phạm ma túy lợi dụng để thực hiện các hành vi phạm tội.

2. Tình hình tội phạm và tệ nạn ma túy liên quan đến học sinh, sinh viên

Những năm gần đây, tội phạm và tệ nạn ma túy diễn biến phức tạp, trở thành vấn đề bức xúc đối với toàn xã hội, là hiểm họa của nhân loại, với những hậu quả vô cùng to lớn đối với người nghiện, gia đình, người thân và cả xã hội, ảnh hưởng xấu đến phát triển kinh tế - xã hội, mất ổn định về an ninh trật tự. Theo thống kê của Bộ Công an, trong số hơn 175.063 người nghiện ma túy có hồ sơ quản lý, số người có độ tuổi từ 16 đến dưới 30 tuổi

chiếm 48%, trong đó khoảng 60% người sử dụng ma túy lần đầu tiên có độ tuổi từ 15 - 25 tuổi, cá biệt, nhiều em 13-14 tuổi đã sử dụng ma túy⁴. Tình trạng học sinh, sinh viên sử dụng chất cấm bị các lực lượng chức năng phát hiện ngày càng báo động. Ngoài việc sử dụng, không ít em còn tham gia tàng trữ, vận chuyển, mua bán trái phép chất ma túy tổng hợp ngay trong trường học. Tại nhiều tỉnh, số học sinh, sinh viên nghiện và phạm tội ma túy tăng lên, như: Lạng Sơn, Sơn La, Điện Biên, Tuyên Quang, Ninh Bình, Hà Nam, Lâm Đồng, Long An, Bến Tre, Cà Mau, Điện Biên...

Qua nghiên cứu tình hình tội phạm do học sinh, sinh viên gây ra trên địa bàn cả nước có một số đặc điểm đáng chú ý như sau: (1) Số sinh viên phạm tội thường rơi vào năm thứ hai, thứ ba trở đi; (2) Đa số học sinh, sinh viên phạm tội là nam giới chiếm tỷ lệ khá cao, khoảng 93,5% trong tổng số học sinh, sinh viên phạm tội; (3) Thông thường các em phạm tội do không thông hiểu pháp luật, thiếu kiểm chế trong các mối quan hệ xã hội, nhất là với bạn bè cùng trang lứa⁵.

Đứng trước những thử thách của cuộc chiến phòng, chống tội phạm và tệ nạn ma túy, lực lượng Cảnh sát điều tra tội phạm về ma túy với vai trò chủ công nòng cốt trên mặt trận phòng, chống ma túy đã chủ động phối hợp với các lực lượng chức năng, các tổ chức đoàn thể, chính trị xã hội triển khai có hiệu quả nhiều chương trình công tác tuyên truyền phòng, chống tội phạm và tệ nạn ma túy cho quần chúng nhân dân, đặc biệt là công tác tuyên truyền về phòng, chống ma túy học đường. Qua đó, đã đạt được những kết quả nhất định, công tác tuyên truyền, giáo dục về phòng, chống tội phạm và tệ nạn ma túy học đường được triển khai rộng khắp trong các nhà trường, nhất là ở những địa bàn phức tạp về ma túy. Bên cạnh đó, nhận thức về tác hại của tệ nạn ma túy trong học sinh, sinh viên đã có những chuyển biến tích

cực; đồng thời, trách nhiệm của ngành Giáo dục được nâng cao trong việc tham gia tuyên truyền phòng, chống tội phạm và tệ nạn ma túy, góp phần ngăn chặn, kiềm chế tội phạm và tệ nạn ma túy trong học đường.

3. Các thủ đoạn tội phạm ma túy trên nền tảng mạng xã hội

Thứ nhất, sử dụng mạng xã hội để mua bán, vận chuyển, bố trí địa điểm sử dụng trái phép chất ma túy.

Các đối tượng tạo lập các tài khoản ảo trên mạng xã hội, như: Facebook, Zalo, Instagram để quảng cáo, rao bán các chất ma túy, phổ biến nhất là cần sa. Những đối tượng này đăng thông tin quảng cáo mua bán tiền chất ma túy, ngụy trang bài đăng bằng tên các loại thuốc nhằm tránh sự kiểm duyệt của các trang thương mại điện tử. Khi có người liên hệ thông qua hệ thống tin nhắn trên các trang này, các đối tượng sẽ không trực tiếp trả lời các nội dung liên quan đến việc giao dịch để tránh sự theo dõi của các cơ quan chức năng, mà yêu cầu người mua liên hệ và giao dịch qua ứng dụng Messenger (ứng dụng nhắn tin trực tiếp của Facebook) hoặc chuyển sang một ứng dụng OTT khác như Zalo, Viber, Line,... Sau khi đã thống nhất, các đối tượng sẽ chuyển hàng đến cho người mua bằng hình thức đóng gói, ngụy trang dưới dạng các sản phẩm như thực phẩm, hàng lưu niệm rồi dán kín, chuyển hàng bằng các dịch vụ vận chuyển (Grab, Go Việt, VN Post, Viettel Post...).

Không chỉ dừng lại ở việc lập các tài khoản ảo, các đối tượng chủ mưu cầm đầu còn thành lập các hội, nhóm trên mạng xã hội để đăng tin, quảng cáo, trao đổi, mua bán các loại chất gây nghiện, phổ biến nhất là cần sa, “cỏ Mỹ”, “bóng cười”, “rượu 138” (rượu ngâm cành, quả tươi cây thuốc phiện). Đối với các loại ma túy nguy hiểm hơn như ma túy tổng hợp (ma túy dạng đá, ketamine), những đối tượng này lập ra các hội nhóm kín

trên các mạng xã hội, ứng dụng nhắn tin OTT để trao đổi thông tin, giao dịch, mua bán. Đồng thời, các đối tượng sử dụng mạng xã hội như Facebook, Zalo, Telegram... để tìm kiếm địa điểm phù hợp.

Thứ hai, xuất hiện diễn đàn ngầm mua bán ma túy.

Đáng lo ngại hơn, hiện nay, các đối tượng còn nghiên cứu, tìm hiểu việc sử dụng các trang mạng, diễn đàn ngầm (Deepweb) để mua bán trái phép chất ma túy. Deepweb hay còn gọi là web chìm, web ẩn, mạng chìm dùng để chỉ các trang hoặc nội dung trên mạng WWW không thuộc về web nổi (surface web), gồm những trang không được đánh dấu, chỉ mục và không thể tìm kiếm được khi dùng các công cụ tìm kiếm thông thường như Chrome hay Firefox mà phải dùng một trình duyệt chuyên dụng mới có thể kết nối. Điển hình trên thế giới là trang chợ đen chuyên mua bán ma túy Silk Road 2.0 đã bị Cơ quan điều tra Liên bang Hoa Kỳ (FBI) và Cảnh sát châu Âu (Europol) vô hiệu hóa vào năm 2014. Các đối tượng sử dụng những ứng dụng có tính ẩn danh cao, mã hóa phức tạp như sử dụng Bitcoin để thanh toán và sử dụng dịch vụ vận chuyển hàng hóa quốc tế để khó xác định danh tính. Cùng với đó, các đối tượng người nước ngoài sẵn sàng chi tiền và tìm cách móc nối với các đối tượng trong nước để đào tạo, huấn luyện việc sử dụng, khai thác các trang mạng, diễn đàn ngầm nhằm phục vụ cho hoạt động mua bán trái phép chất ma túy mang tính chất xuyên quốc gia.

4. Giải pháp nâng cao hiệu quả giáo dục phòng, chống tội phạm về tệ nạn ma túy qua mạng xã hội đối với học sinh, sinh viên

Việc phòng, chống ma túy trong học đường, ngăn chặn học sinh, sinh viên tham gia vào tệ nạn ma túy, thậm chí thực hiện các tội phạm liên quan đến ma túy ngay từ khi các em còn ngồi trên ghế nhà trường là một

trong những công tác quan trọng nhằm hạn chế sớm những tác hại nghiêm trọng của ma túy đến thế hệ tương lai của đất nước. Trong đó, cần:

Một là, tuyên truyền, phổ biến về tác hại của ma túy trong học sinh, sinh viên.

Cần tuyên truyền cho học sinh, sinh viên hiểu biết về nạn ma túy, nghiện ma túy. Tập trung làm rõ khái niệm về ma túy, các chất ma túy cần biết, nguyên nhân dẫn đến nghiện ma túy; tác hại nghiêm trọng của ma túy đối với bản thân người sử dụng về sức khỏe, về tinh thần, nhân cách, về kinh tế, tình cảm, hạnh phúc gia đình; những dấu hiệu nhận biết người nghiện ma túy... từ đó, các em sẽ có nhận thức đúng đắn về tác hại của ma túy để biết cách phòng tránh; đồng thời, đề cao trách nhiệm của học sinh, sinh viên trong phòng, chống ma túy và tội phạm về ma túy.

Công tác tuyên truyền, giáo dục phòng, chống nghiện ma túy cho học sinh, sinh viên cần được tiến hành sâu rộng và thường xuyên. Hình thức tuyên truyền đa dạng, phong phú, như: tuyên truyền giáo dục qua các phương tiện thông tin đại chúng; qua buổi học chính khóa và ngoại khóa; qua các buổi sinh hoạt chuyên đề về phòng, chống ma túy, phòng, chống tội phạm, phòng, chống HIV/AIDS của các trường học phối hợp với các cơ quan, đoàn thể, cụm dân cư, tổ dân phố... tổ chức. Đẩy mạnh và nhân rộng mô hình tuyên truyền, giáo dục phòng, chống ma túy có hiệu quả, thiết thực, như: Đội thanh niên tình nguyện “Thắp sáng niềm tin”, “Thôn không ma túy”, câu lạc bộ “Chiến sĩ an ninh nhỏ tuổi”, “Thanh niên phòng, chống ma túy”...

Hai là, tuyên truyền nâng cao nhận thức đối với quần chúng nhân dân, các bậc phụ huynh, cán bộ, giáo viên, học sinh, sinh viên về tội phạm ma túy.

Vận động nhân dân nghiêm chỉnh chấp hành các chủ trương, chính sách của Nhà

nước về tệ nạn ma túy, nhất là việc không trồng cây thuốc phiện, tập trung xóa bỏ các hủ tục lạc hậu trong người dân ở một số vùng sâu, vùng xa, vùng đồng bào dân tộc ít người còn sử dụng thuốc phiện. Vận động, hướng dẫn để quần chúng nghiêm chỉnh chấp hành các quy định của Nhà nước; đồng thời, thường xuyên mở các lớp, đợt tập huấn cho cán bộ, giáo viên, các tổ chức xã hội, đoàn thể tại địa bàn cơ sở về công tác phòng, chống ma túy, phòng, chống tội phạm, phòng, chống HIV/AIDS trong trường học. Các đơn vị, trường học cần phối hợp tốt với ban đại diện cha mẹ học sinh, với chính quyền địa phương, công an và các cơ quan liên quan để giáo dục về phòng, chống ma túy, phòng, chống tội phạm, phòng, chống HIV/AIDS, có bản cam kết giữa nhà trường - phụ huynh - học sinh về các nội dung không thử, không tàng trữ, không sử dụng và buôn bán ma túy và vi phạm pháp luật.

Ba là, tuyên truyền cho học sinh, sinh viên về việc sử dụng mạng xã hội đúng cách.

Mỗi nhà trường cần chú trọng đến việc hướng dẫn các kỹ năng cần thiết cho học sinh, sinh viên khi sử dụng mạng xã hội để tăng khả năng tự bảo vệ bản thân trước các thông tin độc hại, hạn chế nguyên nhân, điều kiện dẫn đến tệ nạn và tội phạm ma túy.

Tại các trường học cần xây dựng các câu lạc bộ, các fanpage trên mạng xã hội tuyên truyền về phòng, chống tội phạm và tệ nạn về ma túy, để sao cho mỗi học sinh, sinh viên của trường khi sử dụng mạng xã hội sẽ trở thành “tuyên truyền viên” thông qua việc chia sẻ thông tin về: (1) Các văn bản quy phạm pháp luật về phòng, chống tội phạm và tệ nạn ma túy; xử lý hành vi có liên quan đến ma túy và các quy định khác có liên quan; (2) Các khái niệm về ma túy, tình hình phát triển, lây lan và tác hại của tệ nạn ma túy; (3) Các biện pháp phòng ngừa lạm dụng ma túy đối với bản thân, gia đình và xã hội, biện pháp giảm tác hại, điều trị nghiện ma

túy bằng thuốc thay thế; (4) Lối sống lành mạnh, kỹ năng ứng xử và hành động kiên quyết không tham gia tệ nạn ma túy; (5) Ý thức tự giác khai báo về tình trạng sử dụng và nghiện ma túy và các gương điển hình nỗ lực, quyết tâm từ bỏ ma túy; (6) Ý thức, trách nhiệm của bản thân trong việc phát hiện, đấu tranh chống tệ nạn ma túy, ngăn chặn tệ nạn ma túy xâm nhập vào nhà trường, gia đình và xã hội.

Bốn là, hoàn thiện phương thức xử lý các hành vi vi phạm trên mạng xã hội của các nhà cung cấp dịch vụ

Các cơ quan quản lý cần đánh giá toàn diện về thực trạng và sự phát triển của các loại hình truyền thông trên Internet, đặc biệt là hệ thống báo chí điện tử và các trang thông tin điện tử hiện nay để phân loại và quản lý phù hợp. Công tác quản lý cần được tiến hành đồng bộ đối với các nhà cung cấp dịch vụ mạng và cả người khai thác, sử dụng cũng như nội dung trên các trang mạng.

Bên cạnh việc cần nâng cao giá trị thông tin của báo chí, khuyến khích các mạng xã hội tích cực và những thành viên tốt cần siết chặt quản lý và xử lý nghiêm khắc những trang tin điện tử và trang mạng xã hội vi phạm, thậm chí đóng cửa, tước giấy phép của các tờ báo, trang web vi phạm nhằm tăng tính răn đe. Chủ động tìm các biện pháp, như: bóc gỡ các thông tin, tài liệu có nội dung phản cảm, sai quy định, thông tin liên quan đến ma túy và tệ nạn ma túy tán phát trên mạng xã hội tác động đến đối tượng là học sinh, sinh viên, nhất là các hoạt động liên quan đến tội phạm về ma túy. Đồng thời, tiếp tục sửa đổi, bổ sung các chế tài xử lý hành vi vi phạm của các phương tiện truyền thông, cơ sở kinh doanh liên quan đến internet, cá nhân người dùng mạng xã hội để bảo đảm môi trường pháp lý rõ ràng, minh bạch, công khai và bình đẳng giữa các tổ chức, cá nhân khi tham gia truyền thông xã hội.

Năm là, lực lượng công an cần tập trung đấu tranh phòng, chống tội phạm về tệ nạn ma túy.

Lực lượng công an nhân dân với vai trò thường trực, lực lượng Cảnh sát điều tra tội phạm về ma túy được xác định là nòng cốt cần phối hợp với lực lượng chức năng chủ động trong tổ chức tiến hành các biện pháp phòng ngừa đối với các loại tội phạm và tệ nạn ma túy thông qua việc quản lý các ngành nghề kinh doanh có điều kiện liên quan đến internet, mạng xã hội theo chức năng; tham gia xây dựng địa bàn trong sạch, môi trường lành mạnh không có ma túy và tệ nạn ma túy. Trên cơ sở những quy định chung cần tổ chức vận động, hướng dẫn các cơ quan, đơn vị, trường học, Nhân dân tiến hành các biện pháp, cụ thể: (1) Thiết lập, xây dựng các đường dây nóng về tố giác tội phạm ma túy; (2) Xây dựng hộp thư tố giác tội phạm về ma túy ở các cụm dân cư; (3) Tạo dư luận xã hội rộng khắp, đồng bộ lên án đấu tranh, không khoan nhượng với tội phạm và tệ nạn về ma túy trong lứa tuổi học sinh, sinh viên một cách thường xuyên, liên tục...

Bên cạnh đó, cần thường xuyên sơ kết, tổng kết rút kinh nghiệm nhằm lan tỏa, phổ biến những kinh nghiệm hay cho các cơ quan, đơn vị, trường học...; đồng thời, cũng khắc phục những hạn chế, thiếu sót trong quá trình thực hiện □

Chú thích:

1. *Cổng thông tin Tư vấn doanh nghiệp Trà Vinh.* <http://tuvandoanhnghiep.travinh.gov.vn>, truy cập ngày 03/10/2023.

2. Cục An toàn thông tin, Bộ Thông tin và Truyền thông. *Báo cáo sơ kết 6 tháng đầu năm 2023.* Hà Nội, tháng 6/2023

3. *Hơn 85% sinh viên được khảo sát lên mạng xã hội hàng ngày với mục đích gì.* <http://doanhthanhnien.vn>, truy cập ngày 03/10/2023.

4, 5. Cục Cảnh sát phòng, chống tội phạm về ma túy, Bộ Công an. *Báo cáo sơ kết công tác 6 tháng đầu năm 2023.* Hà Nội, tháng 6/2023.